

MUİD AHMED EFENDİ

kurdu. Onun ileride yükselmesinde bu dostluğun önemli rolünün bulunduğu anlaşılmaktadır. Rebîülevvel 1043'te (Eylül 1633) Edirne ve Receb 1045'te (Aralık 1635 – Ocak 1636) İstanbul kadılıklarına getirildi.

Zilkade 1046'da (Nisan 1637) Anadolu kazaskerliğine tayin edilen Ahmed Efendi, IV. Murad'ın Bağdat seferine katılmak üzere hazırlık yaptığı sırada cereyan eden bir olay yüzünden azledildi (5 Muharrem 1048 / 19 Mayıs 1638). Kaynaklara göre, ordu Üsküdar'da iken Şeyhülislâm Zeke-riyyâzâde Yahyâ Efendi'den mülâzemet almış olan Molla Hüseyin adlı bir kişi medreseye tayini için Rumeli kazaskerine dilekçeyle başvurmuş ve Rumeli kazaskeri divanında hakkı olan medresenin kendisine verilmediğini yüksek sesle söylemiş, Ahmed Efendi de sinirlenerek azarladığı bu müderris adayının kendisine karşılık vermesi üzerine onu değnekle dövmüş-tü. Şeyhülislâm Yahyâ Efendi, talebesine böyle muamele edilmesinden dolayı üzülmüş, bu gelişmeleri öğrenen IV. Murad ilim erbabına daha nazik davranılmasını, şikâyetlerinin dikkate alınmasını bildirmek üzere musâhibi Hüseyin Paşa'yı Ahmed Efendi'ye göndermiş, Ahmed Efendi ise kendisinin ilmiye ricâlinin tayin ve azli konusunda kurallara hassasiyetle uyduğunu, kimsenin iltimasıyla ve rüşvetle iş yapmadığını sert bir üslûpla ona bildirmiş, paşa da bu cevabı abartılı bir şekilde IV. Murad'a arz etmişti. Bu durum üzerine Ahmed Efendi, görevden alınıp kadılık ve müftülük verilerek Belgrad'a yollanmıştı (Kâtib Çelebi, II, 193; Naîmâ, III, 312-314).

Ahmed Efendi'nin mâzuliyet dönemi kısa sürdü. Zilkade 1049'da (Mart 1640) ikinci defa Anadolu kazaskeri, Cemâziyevvel 1051'de (Ağustos 1641) ikinci defa Rumeli kazaskeri oldu. Rebîülevvel 1054'te (Mayıs 1644) emekliye sevk edildi. Emekliliği döneminde katıldığı bir mevlid cemiyeti sırasında gelişen olaylar ona şeyhülislâmlık yolunu açtı. Naîmâ'nın belirttiğine göre törende, Anadolu kazaskeri olan Cinci Hüseyin Efendi ilmiye teşrifatına aykırı olarak Muîd Ahmed Efendi'nin üst tarafına oturmuş, bundan rahatsızlık duyan Ahmed Efendi, hâmisî Sadrazam Sultan-zâde Mehmed Paşa'ya şikâyetinde bulunmuş, sadrazam da bunun ancak şeyhülislâm olmakla hallolacağını söylemiştir. Bunun üzerine Ahmed Efendi paraya büyük zaafî olan Sultan-zâde'ye 70 kese vermiş, Sultan-zâde onu şeyhülislâm yapmayı başaramamışsa da Silâhdar Yûsuf Paşa'ya tavsiyede bulunmuştur. Ahmed Efendi 30

kese de Yûsuf Paşa'ya vermiş ve sonunda şeyhülislâm olmuştur (*Târih*, IV, 72-73). 29 Zilkade 1055'te (16 Ocak 1646) Ebûsâid Mehmed Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa getirilen Ahmed Efendi (a.g.e., IV, 164), 20 Rebîülevvel 1057'de (25 Nisan 1647) ölümüne kadar bir yıl üç ay on gün meşihat makamında kaldı. Vecihî ve Naîmâ'nın eserlerinde 20 Muharrem olarak verilen ölüm tarihi yanlıştır. Sağlığında evinin yakınında inşasına başlanan medrese vasiyeti üzerine ölümünden kısa bir süre sonra tamamlandı ve yanında yaptırılan türbeye defnedildi. Ahmed Efendi'nin kararlı bir kişi olduğu, birçok haksızlığa karşı koyduğu kaynaklarda belirtilmektedir. Çağdaşı Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi de onun hakkında genellikle olumlu ifadeler kullanır.

Muîd Ahmed Efendi'nin yaptırdığı medrese, Fâtih Camii'nin Haliç tarafında Kadı Çeşmesi sokağı başında yer almakta olup odalarından sadece biri günümüze kadar gelebilmiştir. 1869 yılındaki tesbite göre medresede bir dersîâm görev yapmakta ve on sekiz talebe ders görmekteydi; 1918'de yangınlarda evleri yananların ikametihâne tahsis edilmişti (Kütükoğlu, s. 197).

BİBLİYOGRAFYA :

Topçular Kâtibi Abdülkâdir (Kadri) Efendi Tarihi (haz. Ziya Yilmazer), Ankara 2003, II, 1036, 1052, 1069, 1157; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, II, 193; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-eb-râr Zeyli* (haz. Nevzat Kaya), Ankara 2003, s. 37, 126; Vecihî Hasan, *Târih* (nşr. Bugra Atsız, *Das Osmanische Reich um die Mitte des 17. Jahrhunderts* içinde), München 1977, vr. 33; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, II, 19; Naîmâ, *Târih*, III, 263, 311-314, 418, 433; IV, 71-73, 74, 111, 164, 214, 222; Şeyhî, *Vekâyiu'l-fuzalâ*, I, 137-138; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi*, I, 220; Hammer (Atâ Bey), X, 35; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 52-54; *Sicill-i Osmânî*, IV, 504; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 453-455; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 466-467; Danişmend, *Kronoloji*, V, 123; Mübahat S. Kütükoğlu, XX, *Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara 2000, s. 31, 196-197; Zeyneb Ahunbay, "Muîd Ahmed Efendi Medresesi", *DBİst.A.*, V, 596-597.

MEHMET İPŞİRLİ

MUÎN el-MİSKÎN

(معين المسكين)

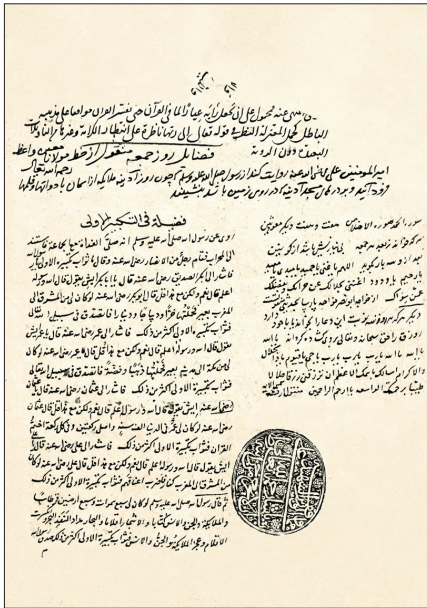
Muînüddin el-Miskîn Muhammed Emin
b. Şerefiddin el-Hâc Muhammed
el-Ferâhî el-Herevî
(ö. 907/1501-1502)

Hadis âlimi, vâiz ve kadı.

Hayatına dair çok az bilgi vardır. Otuz bir yıl hadis tahsil ettiği ve bu süre içinde cuma günleri Herat Camii'nde vaaz verdiği belirtilmiş, kırk yıl kadar süren vâizlik

görevi yanında bir yıl kadar da Herat kadılığında bulunduğu ve bu vazifeden kendi isteğiyle ayrıldığı zikredilmiştir. İyi bir hattat olduğu bilinen Muîn 907'de (1501-1502) vefat etti ve Herat yakınlarında Hâce Abdullah-ı Herevî'nin türbesi civarında kardeşi Kadı Nizâmeddin Muhammed'in kabri yanına defnedildi. Ölüm tarihi 909 (1503) ve 911 (1505) olarak da kaydedilmiştir. Molla Miskîn diye tanınmasından dolayı aynı lakabı taşıyan Hanevî fakihî Muînüddin Muhammed b. Abdullah ile karıştırılmıştır.

Eserleri. 1. *Me'âricü'n-nübüvve* fi medârici'l-fütüvve*. 866'da (1462) kaleme alınmaya başlanan ve daha sonra genişletilen bu Farsça eser 891'de (1486) tamamlanmıştır (Leknev 1292). Kitabı Celâlzâde Mustafa Çelebi *Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî*, Altıparmak Mehmed Efendi *Medricü'n-nübüvve Tercümesi* (Altıparmak) adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul 1257). 2. *Hadâ'îku'l-hakâ'ik fi keşfi esrârî'd-dekâ'ik*. Bir bölümü tamamlanıp gerisinin müsvedde halinde kaldığı belirtilen Farsça bir tefsir olup Yûsuf sûresiyle ilgili bölümü, Ca'fer Seccâdi tarafından *Tefsir-i Hadâ'îku'l-hakâ'ik: Kısmet-i Süre-i Yûsuf* adıyla yayımlanmıştır (Tahran 1346, 1364). 3. *Ahşenü'l-kâşas (Tefsir-i Süre-i Yûsuf)* (Tahran 1278). Farsça olan eser yanlışlıkla Muînüddin Cüveynî'ye nisbet edilerek yayımlanmıştır. Mektebetü meclisî'n-nüvvâb'daki nüshanın da (nr. 789) Çiştî'ye izâfe edilmesi doğru değildir (Ali Şevvâh İshak, II, 104). 4. *Bah-rü'd-dürrer*. Farsça-Arapça hacimli bir tefsir çalışmasıdır. Eserin Mülk sûresinden Kur'ân-ı Kerim'in sonuna kadar olan bölümünü içine alan bir cildi günümüze ulaşmıştır (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, III, 38; Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1511). 5. *Ravzatü'l-vâ'izîn fi ehâdisi seyyidi'l-mürselin*. Kırk hadis türünde Farsça bir eser olup vâizlerin vasıfları, vaaz ve ilim meclisleri gibi konulara, ayrıca vaaz örneklerine yer verilmiştir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 1829, 1830). 6. *Mu'cizât-ı Müsevî (Târih-i Müsevî ve Kıssa-i Müsevî)*. Hz. Mûsâ'nın hayatına dair âyetlere ve yahudi efsanelerine dayanılarak kaleme alınan bir hikâye kitabıdır. 904'te (1498-99) tamamlanan eserin bir nüshası India Office'te kayıtlıdır (Ethé, *Catalogue of Persian Manuscripts*, I, 1547). 7. *el-Vâzihâ fi esrârî (tefsiri)'l-Fâtihâ*. Müellifin, iki bölüm halindeki bu Farsça eserin birinci bölümünde hamd kavramı üzerinde durduğu, ikinci bölümünde meâlden sonra tef-

Muîn el-Miskîn'e ait *Bahârü'd-dürer*'in unvan sayfası ile son sayfası (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1511)

sir kısmına geçerek her birine "asıl" adını verdiği yedi kısımda âyetleri tefsir ettiği belirtilmektedir. *el-Vâzîha*'nın birkaç nüshasının günümüze ulaştığı, Kerbelâ'daki Kütübhâne-i Ca'feriyye'de bir nüshasının bulunduğu kaydedilmektedir (DMT, IV, 526). 8. *Tefsîru sûreti'l-Fâtîha*. Bir önceki esere zeyil olarak kaleme alınmıştır. 9. *Mî'râcnâme* (*Kıssa-i Mî'râc*). 10. *Dîvân*. Müellifin Muîn, Muînî ve Muîn-i Miskîn mahlaslarıyla yazdığı şiirleri ihtiva etmektedir. Muîn el-Miskîn'in bütün eserlerini kendisinin Ziyaretgâh dediği, bugün Mezârîşerif adıyla bilinen yerde yazdığı kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Keşfü'z-zunûn, I, 224, 933; Hândmîr, *Habîbû's-siyer*, IV, 340; Ethé, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, I, 1547 (nr. 2853, 2854); a.mlf., "Neuperische Litteratur", *Grundriss der Iranischen Philologie* (ed. W. Geiger – E. Kuhn), Strassburg 1896-1904, II, 235, 319-320, 358; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 278; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 11-12, 162-163, 187-189; I/2, s. 1194, 1250; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edebe*, V, 350-351; Ne'fîsî, *Târîh-i Nazm u Neşr*, I, 242; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'â ilâ teşâñifi's-Sî'a*, Beyrut 1403/1383, III, 37-38; IX, 1078; XVII, 108; XXI, 184; XXV, 12; Ali Şevvâh İshak, *Mu'cemü'l muşannefâtü'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Riyad 1404/1984, II, 104-105, 133; M. Tayyib Gökbligin, "Celâlzâde", *İA*, III, 62; E. Berthels, "Mu'in al-Miskîn", *ElF* (Ing.), VII, 481; DMT, IV, 526-527; Adnan Karaismaioğlu, "Altıparmak Mehmed Efendi", *DİA*, II, 542.

ABDÜLKADİR ŞENEL

MUÎNÜ'L-HÜKKÂM

(معين الحكام)

Alâeddin et-Trablusî'nin
(ö. 849/1445'ten sonra)İslâm muhâkeme hukukuna dair
eseri
(bk. TRABLUSÎ, Alâeddin).

MUÎNÜ'L-MÜFTÎ

(معين المفتي)

Pîr Mehmed Üskübî'nin
(ö. 1020/1611)fetvalarını bir araya getiren
mecmua

(bk. PÎR MEHMED ÜSKÜBÎ).

MUÎNÜDDİN İMRÂNÎ

(معين الدين عمرانى)

Muînüddin İmrânî Dihlevî
(ö. 792/1390 [?])Hintli fakih
ve Arap dili âlimi.

Delhi'de doğdu ve tahsilini burada tamamladı. VIII. (XIV.) yüzyılda Hindistan'da yetişen âlimlerin en meşhuru sayılır. Kuvvetli bir muhâkeme yeteneğine sahip bulunması yanında mantık, kelâm, fıkıh, usûl-i fıkıh, belâgat gibi ilimlerde yetişmiş

bir âlimdi (Abdülhay el-Hasenî, II, 161). Zamanını öğrenci yetiştirmek ve çevresindeki insanlara faydalı olmakla geçirdi. Kendi döneminde Hindistan'da yetişen âlimlerin büyük çoğunluğu onun öğrencisi olduğundan Abdülhak b. Seyfeddin ed-Dihlevî kendisinden "üstâd-ı şehîr" diye söz eder (*Aẖbârü'l-aḥyâr*, s. 313). Önceleri Çiştîyye tarikatının şeyhlerine ve özellikle çağdaşı olan Çirâğ-ı Dehlî'ye karşı olumsuz duygular taşımaya rağmen daha sonra zühud ve takvâsına şahit oldu; hastalandığında kendisini Çirâğ-ı Dehlî'ye götürün ve şeyhin duasıyla iyileşmesine vesile olan öğrencisi Muhammed b. Ahmed Hâcegî'nin tesiriyle Çiştîyye'ye intisap etti (a.g.e., s. 312). Gulâm Muînüddin Abdullah'ın belirttiğine göre bir süre sonra Çirâğ-ı Dehlî'den hilâfet aldı.

Muînüddin İmrânî, Sultan Muhammed b. Tuğluk'un iltifatına mazhar oldu. Dai-ma sultanla beraber olup onun dinî konularda danışmanlığını yapan dört fakihden biridir (Yahyâ b. Ahmed es-Sirhindî, s. 115). Sultan kendisini, devrinin en büyük âlimlerinden olan Adudüddin el-İcî'yi Delhi'ye davet edip oraya yerleşmesini sağlamak için Şiraz'a gönderdi. Ancak Adudüddin el-İcî'nin Şiraz'dan ayrılmasını istemeyen Sultan Ebû İshak eş-Şirâzî, onun gitmesine müsaade etmediği gibi İmrânî'ye birçok ihsanda bulunarak Şiraz'da kalmasını temin etti. Hayatının geri kalan kısmını burada geçiren İmrânî öğretim faaliyetleriyle meşgul oldu ve çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Muhammed İshak Battî ve Şeyh Muhammed İkrâm onun Şiraz'dan Delhi'ye döndüğünü ve burada vefat ettiğini belirtmektedir (*Fukahâ-yi Hind*, I, 305; *Âb-ı Kevser*, s. 424). İmrânî'nin ölüm tarihi bilinmemektedir. *Aẖbârü'l-aḥyâr*'ın nâşiri doğum tarihini 683 (1284) diye gösterirken ölüm tarihi olarak da kaynak belirtmeden 792 (1390) yılını vermektedir (s. 313).

Eserleri. Çoğu Hanefî fıkının önemli eserlerine ve medresede okutulan kitaplara hâşîye ve şerh niteliği taşıyan çalışmaları arasında Sa'deddin et-Teftâzânî'nin *et-Telvîhî*, Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin Hanefî fıkına dair *Kenzü'd-dekâ'ik* ve fıkıh usulüne dair *Menârü'l-envâr*, Ahsikeşî'nin fıkıh usulüne dair *el-Müntehab fî usûli'l-mezheb*'ine yazdığı hâşîyelerle Ebû Ya'kûb es-Sekkâkî'nin *Miftâhu'l-ülûm* ve Hatib el-Kazvî'nin *Telhîşü'l-Miftâh* üzerine yazdığı şerhler anılabilir (eserlerinin yazma nüshaları için bk. Zübaid Ahmad, s. 311-312, 452-453).